

Гъаж ювукъ болгъан, гъазирлик юрюле

Гъажны заманы гелмеге кеп къалмагъан. Бу айны ахырларында сыйлы ерлге барагъанлар ёлгъа чыкъмагъа башлажакъ, Аллагъ буюрса. Турфирмаланы къуллукчулары айтагъан кюйде, гъазирлик ишлер толу кюйде юрюле ва ахырына етишген.

Хыйлы бусурманлар Ислам динни сыйлы ерлерине баражакъ, сынавлардан оьгежек, ругъ якъдан тазаланажакъ. Дюнъяны ер-еринден гелген миллионлар булангъы бусурманлар гъар йыллыкъ «жый-

ынына» алгъасажакъ. Байлар ва ярлылар, жагъиллер ва къартлар, европалылар, африкалылар, азиатлар – бары да расаланы адамлары гъажны вакътисинде бир тенг болажакълар. Гъаж къылмагъа гелгенлер шо гюнлени ичинде бусурман бирликни, агъа-иниликни татывун сезежек. Сыйлы топуракъгъа гелгенлени кёбюсюне булай къатнав, къардашлыкъ гъислени англагёрюв биринчилей болажакъ.

Гъаж оьсюне динни оьзге бары да ибадатын къоша. Шолайлыкъ булан гъаж къылгъан гиши оьмюрюнде лап жаваплы иш этген йимик бола. Ону яшаву да, къаравлары да, англавлары да бютюнлей алышына. Озокъда, булай ажайып агъамиятлы ишге инсан бек жаваплы янашмагъа тарыкъ ва алданокъ терен кюйде гючю бар чакъы гъазирленмеге тийишли. Ол гъазирлик гёрюп, тюз кюйде гъажны борчларын ва соннетлерин кютмеге герекли, шолайлыкъдан ону гъажы Есибиз Аллагъ булан къабул этилмеге-этиллеге гъасил бола. Амма аслусу, гъаж къылагъан адам оьгежек сынавлар ону учун пайда гелтиреген, ону яхшы ян-гъа багъып алышдырагъанлардан болмагъа герек.

Шону учун къаныгъывлу кюйде гъазирленмеге тарыкъ бола. Къаркъараны чыныкъдырмагъа тарыгъы англашыла. Гъаж къылгъанлар айтагъан кюйде, Аллагъу талла сыйлы ерлерде айрыча тамаша кюйде гюч бере. Буса да гъазирлик тарыкъ. Амма ругъ якъдан гъазирлик бир къадар артыкъ агъамиятлы болур. Шону учун оьз оьсюне бек тергевлю болмагъа тарыкъ ва не ерде ва не зат учун гелгенингни бир мюгълетте де унутмагъа тюзмей. Сав оьмюрдеги лап агъамиятлы сапар пучуна гетмеге ярамас.

Аллагъгъа макътав болсун, гъажны толу кюйде къылмакъ учун гъалиге бары да имканлыкълар бар. Гъаж къылагъан гишиге янгыз къасткъылмагъа ва къыйынлыкъларгъа чыдамлы болмагъа къала. Яратгъаныбыз къулларын сынап къарай. Гъаж – сынавланы бириси. Лап къыйынлы сынавлардан тюзюл, тек бек агъамиятлы ва къыйматлы, къалгъан оьмюрге таъсир этеген.

Гъаж къылмагъа онгарылгъанлар ёлгъа гъазирленмеге башлагъан. Юреклерин беклеширип, ёлун енгил этип ва яхшы ян-гъа багъып яшавун алышдырмагъа болардай сапарлардан болмагъа Аллагъ кемеке этсин! Гъажын къабул этсин ва гюнагъларын гечсин!

«АС-САЛАМ» ГАЗЕТНИ РЕДАКЦИЯСЫ

НАСИГЪАТ

Этилеген яманлыкъланы кеплюгю Къыяматгюнню ювукълашывуну белгисидир

Пайхаммар ﷺ айтгъан кюйде, Къыямат гюнню ювукълашывуну белгилерини бириси адамланы янын-дан этилеген яманлыкъланы кеп болува ва гюч этивлени генглевивюдюр. Шолай гъалда адам оьзюн нечик тутма герек? Белгили кюйде, Пайхаммар ﷺ оьсюню асгъабаларына адамлыкъ гёрсетмекни васият этген.

6 БЕТ

ШАРИАТ

Ислам динде варислик ихтиярлар

Варислик ихтиярны (Аль-Фараиз) Ислам динде тийишли даражада агъамиятлы маънасы бар. Шо бёлук фикхны (ислам дин законлар) китапларында айры баш этилип белгилене. Мугъаммат Пайхаммар ﷺ буса шону бары да билимлени яртысы гысап этген.

Абу-Хурайра тапшургъан кюйде, Расулуллагъ ﷺ булай айтгъан: «Варислик ихтиярлары (Аль-Фараиз) уьй-ренигиз ва башгъалагъа да шондан дарс беригиз, неге тюзюл, шо сизин динигизни яртысы гысаплана, ва, гъакъ гертиси, шо билимлени яртысы гысаплана, ва шо илму мени уьмметим билимлерден тас этежек биринчи зат» (Ибн Маджа, Байхаки).

5 БЕТ

АГЪВАЛАТ

Таргъуда уллу шайыхны аты кёюлгъан межит ачылды

1-нчи августда Таргъуда Баязит Хайрулин дейген шайыхны аты кёюлгъан межит ва эсделик ачылды.

Шатлы бу агъвалатда Дагъыстандан ва уьлкебизни оьзге ерлеринден гелген хыйлы къонакълар ортакъчылыкъ этди. Берекетли жыйынны Дагъыстанны муфтисини ишин заманлыкыгъа юрютеген Магъди гъажи Мутаилов ачды ва муфти Агъмат гъажи Абдулаевни атындан къутлап сёзлер айтды.

Межит ачылыгъа багъышлангъан жыйынны ДР-ни муфтисини орунбасары Агъмат гъажи Кахаев юрютдю.

Таргъуну имамы Рагъмудин гъажи чыгып сёйлей

Сонг бу ишге баракалла сёзлер айттып, разилигин билдирип Москваны ва Чуваш республиканы муфтиси Альбир хазрат Крганов чыгып сёйледи.

Татарстанны муфтиси Камил хазрат Самигуллин де жыйылгъанланы къутлады, уллу шайыхгъа булай гъюрмет этив юрекленлени сюндюрмейли болмай деди. Накъшубанди тарикъатны устазы Баязит шайых уллу супулардан болгъан. Супулары гъакъында Камил хазрат гент кюйде сёйледи, олар нечик адамлар экенин суратлады.

3 БЕТ

Янгы межит ачылды

2 БЕТ

Гъажгъа бармакъны сыйлыгы

3 БЕТ

Байрам битди, таъсири къалды

4 БЕТ

«Дербент – наме»

7 БЕТ

Шамхалда китапга гёре конкурс оьтгерилежек

Шамхалда Дагъыстанны муфтиси шайых Агьмат гьажи Абдулаев язган «Благонравие праведников» деген китабына гёре конкурс оьтгерилежек.

7-нчи августда магъачкъалылар ва эсгерилген юртну халкъы адамны напсын билегенине багъышлап ярышлар оьтгерилежек. Шо гюн Шамхал юртну жума межитинде Магъачкъала шагьарны Киров районунда яшайт-

анланы арасында «Благонравие праведников» деген китапга гёре конкурсну биринчи тирети болажакъ.

Бу конкурсну гьакъында май айда алданокъ билдирилген эди. Шо замандан берли ортакъчылыкъ этмеге сюегенлер бу китап булан таныш бола ва ону терен кюйде ахтара. Ажайып китапда адамны жаны гьакъда айтыла, яхшы ва яман ишлер неден баш алагъаны суратлана, кылыкълар атив ва оьр даражалы болсун учун не йимик ишлер этмеге гереги ачыкъ этиле.

Ярышлар уьч тиретде оьтгерилежек. Биринчиси, эсгерилген кюйде, Шамхал юртну жума межитинде болажакъ. Ортакъчылыкъ этегенлени билими тест булан тергележек. Конкурсагъылар 414 соравадан гьариси 50 соравага жавап бермеге тарыкъ болажакъ.

Конкурс эртен сагъат 9-да башланажакъ.

Алдынлыкъны алган гишиге багъалы савгъат – автомобиль Lada Priora берилежек.

Соравлары барлар бу номерге зенг этмеге бола: +7 964 000 444 8.

Кафе «Маидат» гьажатлыланы тегин ашата

Адам яда кьайсы буса да бир кьурум гьаракат этсе, рагъмулу иш этмеге нече де кёп имканлыкълар бар. Юреги авруйган инсан шо гьакъда ойлашса, не зат буса да этмей кьоймас. Айлана якъда шоллай мисаллар кёп. Муна бу атив ишге ашханалар да кьошулган ва нече де асил пикру ойлашган.

Магъачкъаладагъы Баш жума межитни кьырындагъы «Маидат» деген кафе гьажатлыланы тегин ашатмагъа сюйген. «Гереклиге кёмек эт» деген бу акция кьурулганлы уьч ай битип тура. Шолайлыкъ булан, ашдан языкъ гьар адам бу кафеге гелип, оьзю булан аш алып гетмеге бола. Макаронлар, пилав, гречка, шоре, эт гесеклер булангъы мандыравуч, исси экмек ва хыйлы оьзге ашлар гьар гюн биширилип гьазир этиле. Ашгъа тоймайганлар «Маидат» деген кафеге гелип, шоланы алып гетмеге, ачлыгъын басылтмагъа бола.

Бу акция гьар гюн эртен сагъат 10-ндан ахшам сагъат 10 болгъунча оьтгериле. Гьар гьажатлы адам ашны оьзю булан алып гетеген ерге гелип, тарыкъ чакъы аш алмагъа бола. Бу пайдалы ва рагъмулу гьаракат оьзге ашханлагъа да атив уьлгю болар. Амалсыз яшайганлагъа юреги авруйган оьзге аш берген кьурумлар да булайлыкъны юрютмеге кьыйын гёрмес.

Таргъуда уллу шайыхны аты кьоюлган межит ачылды

1 « Таргъуну имамы Рагъмудин гьажи межит ачылыгъа авара болуп, йыракълардан да гелгенлеге баракалла сёзлер айтды, Баязит Хайруллинни гьакъында англатыв берди, ону яшав ёлун суратлады.

Алимни гьакъындагъы эсделикни ону авлетини кызы Зубярызят апагъа ачамагъа тапшурулду.

Жыйынны ахырында Агьмат гьажи Кахаев бары да жыйылганлагъа баракалла сёзлер айтды. «Баязит шайыхны гьакъындагъы эсибиз бизге

Есибиз учунгъу кьардашлыкъ аралыкъларыбызны беклешдирмеге Алагъ кёмек этсин», – деди А.Кахаев.

Магъачкъалада Зайнулла Шариф Расулевни атында межит ачылды

1-нчи августда Магъачкъалада бирдагъы шатлы агъвалат болду. Али гьажи Акъушалыны атындагъы орамдагъы уллу межитге машгур алим, белгили шайых Зайнулла Шариф Расулевни аты кьоюлду.

Межитте ат тагъывгъа багъышланган жыйынгъа уьлкебизни хыйлы ерлеринден гелген кёп-кёп кьонакъ ортакъчылыкъ этди. Оланы арасында Россия регионланы муфтилерни, белгили алимлер, жамият чалышыувчулар, гьукумат кьулулкьчулар бар эди.

Булай агъвалатлар, озокъда, россиялы бусурманларыны аралыкъларын беклешдире, кьардашлыкъны, дослукъны артдыра, миллетаралыкъларын сыкълашдыра, бирден-бир ювукъ эте.

Алагъгъа шюкюр Дагъыстан шоллай имканлыкъланы кьолдан чыгъармай, дин учун, бусурманлар учун пайда болагъан ишлени этмеге кьарай. Йыракълардан гелген башкьыртланы, татарланы оьзлени ватандашлары, кьардашлары бизин якъларда уллу алимлер, шайыхлар гьысапда гьюрметленегени юреклерине иссилик болдурмай кьоймас. Ондан таба бизин якъланы да, бусурман кьардашларында ювукъ этмейли оймас.

«Инсан» деген фондну янгы кьайдасы

«Инсан» деген рагъмулу фондда «Мен сакълавчуман» («Я опекун») деген янгы кьайда арагъа чыкыган. Шогъар гёре, ата-анасыз кьалган 130 етим яш гьалиге янгы агъюлеге сакълавгъа алынган.

1-нчи мартдан тутуп «Инсан» кьабул этген янгы программа кимни де юрегине тиймей кьалмас. Бу гьаракат лап осал ва назик янгъа – ата-анасыз ва кьардашларыны кёмегинден кьуру кьалган гиччи кызлагъа ва уланлагъа тие.

Толу агъюлерде тувгъан ва ожакъ кьуруп, авлетлер тарбиялайган адамлагъа етим яшлар нечик гьалда экени англамагъа, сезмеге кьыйын. Олай яшлар янгылыкъланы, пакъырлыкъланы, кьыйынлыкъланы, ташланганлыкъланы башден гечире.

«Мен сакълавчуман» деген программа яшавгъа чыкыгъандан берли етим кьалган яшланы уьйлерине алмагъа сюегенлер янгыз Магъачкъаладан тюгюл, республиканы ер-еринден, Москвадан, Татарстандан да гелгенлер де кьошулмагъа сюегенин билдирген. Бугюнге фонд булан 24 сакълавчу ортакъчылыкъ

эте ва гьар ай етим яшланы фондуна бир белгили акъча йибере.

Гишини яшлары болмай деп айтыла – шо герти де дюр ва гьар адам етим кьалган, языкъ болган яшланы аз-маз акъча булан да яшавун енгилешдирмеге бола. Лап герекли затланы арасына опуракъ, аш ва дарманлар гире. Ондан кьайры гьар етим яш – инсан, ол тарбияланмагъа, гьакъыл жыймагъа, гючлю ва билимли адам болуп оьсмеге тарыкъ. Шолайлыкъда харж даим герекли.

«Инсан» деген фондну бары да етим яшларына кёмек этеген 24 адам нече да аз, шо саялы «Мен сакълавчуман» деген программаны гьакъында болган чакъы кёп адам билген герек. Акъча маялар олай да кьыйынлыкъланы башдан гечиреген яшлар учун гьар гюн тарыкълы ва шо кёмекни биз этмесек, ким этер? Эсгерилген программаны гьакъында эшитгенлеге уллу тилев: бу гьакъда таныш билишлеригизге де айтыгъыз, балики оланы арасында яш алып сакъламагъа сюегени табылар ва бирдагъы гиччи юрекни шолайлыкъ булан насипли этмеге болар. Гьадисде булай айтылган: «Етимни гьайын этген адам учун женнетте гирмек борч болар».

Зем-зем сув учун гезикде токътамагъа тюшмес

Сауд Арабстанны гьажны ва умраны министри Мугъаммад Салех Бентан билдирген кюйде, энниден тутуп гьаж кьылагъанлагъа зем-зем сув учун гезикде турмагъа тюшмежек, тарыкълылагъа шону тувра кьонакьуйге гелтирежек.

Ол англатгъаны йимик, зем-зем сув оьзю тегин, тек шону кьонакьуйге ерли гелтиргени саялы аз-маз гьакъ алынажакъ.

Булайлыкъ Маккадагъа Аль-Гьарам межитде зем-зем сув учун болагъан тыгъыслыкъланы тайдыртажакъ, деп гёз алгъа тутула. Ондан кьайры бу гьа-

ракат зем-зем сув булан савдюгер этегенлени «ишсиз» кьоймагъа да имканлыкъ бере.

Зем-земни бирлешген офисини директорларыны Советини председатели Абдул Хади Замзами билдиргени йимик, бары да гьазирлик ишлер уьстюнлю кюйде тамамланган ва гьалиден сонг Маккадагъы кьонакьуйлерде яшайган гьаж кьылмагъа гелгенлеге зем-зем етишдирилежек. Олар гьатта тураган еринден чыкымай да шону алмагъа болажакълар.

Замзами кьошган кюйде, компанияда электрон кьайда да бар, шогъар гёре гьаж кьылмагъа гелгенлер зем-зем сув булан толук кюйде таъмин этилгенми деп токъташдырмагъа бажарылажакъ.

Гъажгъа бармакъны сыйлылыгы

АРСЛАН ГЪАЖИ МОЛЛАЕВ,

ЯХСАЙ ЮРТНУ ИМАМЫ

Гъюрметли дин къардашларым ва къызардашларым! Аллагъу таалагъа макътавлар болсун бу гюнлерде бизге сыйлы болгъан гъажгъа бармагъа онгайлыкълар берген саялы, ёлланы ачгъан саялы. Бизин ата-бабаларыбыз кёбюсю гъасирет къалгъанлар гъажгъа барып болмай.

Гъаж – Ислам динни бешинчи рукну-судур. Гъажгъа бармакъ булан адамны иманы камил бола. Беш намаз гюнде беш керен этиле буса, рамазан айны оразасы гъар йыл ораза айда тутула буса, гъаж буса адамны оьмюрюнде бир керен этилсе таманлыкъ эте. Гъаж бек сыйлы ибадатдыр. Гъажгъа бармакъ булан адам гюнагълардан тазалана, Аллагъгъа ювукъ бола, иманы камил бола ва башгъа кёп тюрлю яхшылыкъларгъа этише.

Пайхаммарыбызгъа ﷺ: «Амалланы къайсыдыр лап да сыйлысы?» – деп сорагъан заманда, ол: «Аллагъгъа да ва Ону Элчисине де иман салмакъ», – деген. «Ондан сонг къайсыдыр?» – деген-

де, «Аллагъны ёлунда къазаватгъа чыкъмакъ» – деген. «Ондан сонг къайсыдыр амалланы сыйлысы?» – деп сорагъанда, «Къабул болгъан гъаж» – деген (Бухари, Муслим). Гёремисиз къардашларым, нечик сыйлы амалдыр гъаж. Башгъа гъадисде айттыла: «Уллу адамны да, осал адамны да ва къатынгишини де къазаваты – гъаж ва умрадыр» (Насаи). Дагъы да Пайхаммарыбыз ﷺ булай айтгъан: «Кёп таваф этигиз бу уйден (Каабадан), гертиден де о лап да уллу амаллардангъа сиз Къыяматгюн китапларыгъызда табажакъ ва башгъалар да гюлейген амаллардангъа» (Ибн Гъиббан, Гъаким).

Гёремисиз къардашларым, нечик Пайхаммарыбыз ﷺ билдирди бизге китапларыбызда лап да уллу амаллардан болажакъ экенни биз этген тавафлар да ва башгъалар гюлемме де гюлейген

амаллардан болажакъ экенни. О саялы, гъажгъа баргъанлар бир де бош турмай, заманын зая йибермей яхшы амалланы этмеге къаст этме герек бола. Ондан къайры, Маккадагы Масжидуль гъарам межитде къылынган эки ракаат намаз юз минг намаз къылынган йимик

санала. Эки ракаат намаз къылыгъанда олай даражаны башгъа бир межитде де къазанып болмай.

Гъажгъа баргъанлар Аллагъны гёрге баргъанлар йимик санала. Пайхаммарыбыз ﷺ айтгъан: «Гъажгъа ва умрагъа баргъанлар Аллагъгъа зияратгъа баргъанлардыр. Олар Аллагъгъа тилесе, Аллагъ олагъа тилегенин берер, гюнагъларындан товба этсе, гюнагъларындан гечер, дуа этсе, дуасына жавап берилер ва (Къыяматгюн) шафаат этсе, шафааты да къабул болар» (Ибн Гъиббан). Гёресиз булар нечик сыйлы адамлардыр. Дуасына жавап бериле, товбасы къабул бола, тилегени бериле, гъатта къыйынлы Къыяматгюн башгъалагъа да кёмеги тие. Пайхаммарыбыз ﷺ дагъы да булай айтгъан: «Сиз гъаж къылыгъыз, гертиден де гъажгъа бармакъ гюнагълардан тазалай-

Гъажгъа барабыз деп ёлгъа чыгып, тек гъажгъа этишмегенлер де бардыр бизин арабызда. Оланы да Пайхаммарыбыз ﷺ сюндюрген булай сёзлер булан. «Къайсы бусурман адам уьонден гъажгъа бараман деп чыкъса, сонг огъар гъажгъа этишгенче оьлюм гелсе, Аллагъу таала олай адамгъа женнетни борч этедир» (Абу Давуд). Таза негет булан чыгып гъажгъа этишмей оьлгенлени Аллагъ женнет булан сюндюрер. Адам эгер де гъажгъа да барып, гъажны камил кюйде де къылып, Аллагъны разилигин алса, Аллагъ ону нечик сыйлажакъдыр! Янгыз женнет булан тюгюл, башгъа тюрлю нийматлар булан сюндюререк.

Ва дагъы да биз билме герекбиз. Адам оьзю гъажгъа барып болмай буса, савлугъу ёкъ саялы, тек оьзюню харжы бар, шолай адам оьзюню орнунда башгъа бирёвню йиберме тюше. Бир къатынгиши Пайхаммарыбызгъа ﷺ гелип: «Гъей Аллагъны Элчиси, Аллагъ къулларына борч этген гъаж мени атама да борч болду, тек о уллу, тюеге минип болмай. Мен шону орнунда гъаж къылаймы?» – деп сорагъан. Пайхаммарыбыз ﷺ: «Къыл!» – деген (Бухари, Муслим).

Ва бизге бир де къызгъанмагъа тюшмей гъажгъа барагъанда харжланагъан акъчаны. Неге тюгюл де, гъар харжланагъан кепекке кёп уллу даража бола. Пайхаммарыбыз ﷺ булай айтгъан: «Гъажгъа харжланагъан акъча, Аллагъны ёлунда харжланагъан йимикдир. Бир гюмош акъча етти юзге ерли гёгериледир» (Агъмад). О саялы, гёресиз, йылдан-йылгъа багъа да бола, онгайсызлыкълар да бола, шо саялы кюю барлар алгъасап гъажгъа барма къаст этме тюше. Бу сыйлы топуракъларда бизин Пайхаммарыбыз ﷺ тувгъан, оьстен, яшагъан ва сыйлы Къуръан тюшген.

Аллагъу таала юрегине негетти барлагъа гъажгъа бармагъа кёмек этсин, ёлларын енгил этсин. Ва барыбызны да дюньяда да, ахыратда да талайлылардан этсин. Амин.

ИБАДАТ

Сужда этив – Есибизге ирия болувну белгиси

Ислам динде дуа – ибадатгъа айрыча тергев бериле. Борч намазланы кютюп, бусурманлар гюнде беш керен оьзлени динин герти эте. Къудратны Есини алдында баш уруп, олар оьзлени бойсынвун ва ирия болувун гёрсете. Намаз къылагъандагъы бары да гъалланы оьзлени маънасы бар, тек намазны лап айыры аламаты – шо саджда, яда баш уруву – сужда этивю.

Сужда этивде къул бары да затдан алдын оьзюню Есине ювукъда бола. Къарагъанда, шо мюгълетде биз бары да затдан алда ерге ювукъбуз деп гёрюне, тек, гъакъыкъатда, биз Къудратны Есини рагъмулу – шабагъатына ва гечмеклигине ювукъбуз. Аллагъны рагъмулу-шабагъаты бары да затны къуршай, ва, тюзю, намазны аслу бёлюгю ругъ ягъы булан дазулана буса да, намазны адамны савлугъу учун да кёп пайдасы бар.

Къуръанда саджны гъакъында булай айттыла: «Гъей, мекенли инанагъанлар! Энкейип гъюрметлегиз, бётгё-

бен ятыгъыз, оьзюгюзню Есигизге баш уругъуз ва яхшы ишлер этигиз, балики, сиз уллу уьстюнлюк къазанма болурсуз» (сура «Гъаж», аят 77).

Сужда этивню мюгълети адамгъа алдынлыкъ ва енгиллик бере, аварадан ва талчыккъдан енгиллешдире. Шолай гъалда ол рагъматлыкъ ва маслагъатлыкъ ала.

Сужда (саджда) – шо ажайып гъал, шону заманында адамны баш майы юрекден тёбенде бола. Шолай гъалда баш майгъа кёп къан ва кислород геле, ону гъажатлы веществолар булан ашата, натижада есин, гёзлерини гёрегенин, эшитегенин яхшылашдырыгъа, бир ерге жыйыгъгъа ва оьзге ишлеге болушлукъ эте.

Низамлы кюйде намаз къылагъан адам яхшы ягълы бола. Оланы башы аз авруй ва психология якъдан низамны бузувлары да аз бола. Сужда къылыгну заманында боюн сюекни мускуллары бары да затдан яхшы чалыша. Сужданы вакътисинде сиз боюн сюеклеригизни мускулларыны гюч алывун гис этме боласыз, айрокъда шо башыгъызны ерден гётерегенде гис этиле.

Низамлы кюйде намаз къылагъан

дыр адамны, сув насны тазалайгъан йимик» (Табарани).

Намаз къылыгъанда, ораза тутгъанда, секет-садагъа бергенде гечилмейген гюнагълар боладыр, гъаж булан янгыз гечилеген. Кёп гюнагълардан тазаланадыр бусурман гиши гъажгъа бармакъ булан.

адамны боюн сюекдеги дымлыкъ этлерини авруву аз болур яда шишиклери болмас, нечик чи, намазны вакътисиндеги тербенишлени натижасында елке сюекни жымчыкъ этлери гючлене ва чыныгъа.

Сужда къылыгъан адамны аркъасыны жымчыкъ этлери учун да пайдалы, олар сужда къылыгъан башланагъанда да ва шондан эретурагъанда беклеше. Шога ар гёре, низамлы кюйде намаз къылагъан адамланы аркъасы аврумай деме ярай.

Сужда къылыгъан – адамны къаркъарасындан чыгъаган электромагнит шавлаланы сёндюрювню яхшы къайдасы. Алимлер исбат этген кюйде, сужда къылыгъану заманында ерни къартыллаву бары да зараллы шавлаланы ва толкъунланы оьзюне тарта.

Бусурман адам намаз къылагъанда гюнде азында 34 керен сужда эте, ва оланы гъариси огъар къуват, маслагъатлыкъ ва савлукъ бере.

Дюньялыкъ яшавну къаламалыкъларыны ва авараларыны арасындагъы намаз – биз къайтып-къайтып гелме болагъан паракъатлыкъдагъы отьвубуз бары не яхшыдыр. Намаз жуванангъан-

да, биз оьзюгюзню къаркъарабызны янгыртывну ва савлугъу беклешдиривню барышын ишге салабыз. Дюньяланы Есини алдында баш ийип, биз Ону рагъмусуна лайыкълы болувгъа умут этебиз. Дуа этип, оьзюгюзню къысматыбызны алышдырма имканлыкъ алабыз. Бизин бек тизив ва гъайран Ислам динибизни намазында, оразасында, гъажында ва оьзге якъларында адам учун нечакъы пайдалы затлар яшырылгъан!

Бирдагъы бир гъайран мюгълет – биз оьзюню уьстюнде сужда къылагъан шо гесек ер, биз дюньядан гетген сонг да, бизге шагъатлыкъ этежек ва сагъынажакъ! Бизин ата-бабаларыбызны бир-бир ругъанилери айтгъан кюйде, мурмин адам оьлгенде, инг башлап, огъар яс этеген зат шо ол намаз этген ва ол сужда къылыгъан ердир.

Намаз къылагъанда бизде оьзюгюзню табилгибизни гёрсетмек учун сужда къылма имканлыкъ бар саялы, Къудратны Еси Аллагъгъа макътав болсун! Алгъамдуллилагъ, биз бусурманларбыз...

АБДУЛЛА МУСЛИМОВ

Байрам битди, таъсири кълды

Бусурманланы аслу байрамларыны бириси – Ид-аль-Фитрны (Ораза байрам) этгенден берли арадан бироз заман гетген. Ай бек чалт гетди, тек биз рамазан айны нечик къаравуллагъаныбызны, сонг Ораза байрамны гёзлегенибизни эзде сакълагъанбыз. Энни биз, аслу муратда бары да муъминлени бирикдиригъи гысапланагъан гезикли сыйлы айыбызны ва байрамыбызны къаравуллагъанбыз.

Биз айыры гысапланагъан айыбызны отуз гюннюн ва гечесин нечик тюз ва артыкъ пайдалы кюйде оьтгерме тюшегенни гыкъында кёп айтабыз. Тек, не амал, бир гюннюн – байрам гюннюн нечик оьтгерме тюшегенни гыкъында айтылагъан сёзлени гыкъында аз эшитиле. Озокъда, биз барыбыз да рамазан айны, байрам намазны яхшылыгыны гыкъында билебиз. Яш заманыбыздан тутуп ораза байрамны сюебиз ва байрам этебиз, шо ачыкъ ва шатлы байрамны гыкъында ойлашабыз, шону гыкъында бары да затны билебиз. Буса да, яшав гёрсетеген кюйде, байрам оьзю де ону лап гёзел кюю де янгылыкълар къошулмай къалмай, шолар бусурманланы яшавун четимлешдире, гыжатсыз затланы борчлу даражагъа ерли гётере.

Шо бир-бирде бизин къайнашдыра ва гёзленеген лап яхшы байрамларыбызны бирисин тенгсиз татывуну аригъи ийсин сёндюре.

Бугюн биз, нечакъы сюймесек де, шо гюн ёл берилген гьатдан оздурулагъа байлавлу теманы гётерме сюебиз.

Эгер де сёз дин байрамны гыкъында бармай эди буса, ягъадан оьтгюп гетме де ярай эди, тек шо масъала бусурманланы гылеклендире, талчыкъдыра, ва болуп турагъан шо гьалгъа къыймат бермек Ислам динни пурманы. Бары да адамланы озлени айрыча шатлы гюнлери болагъанны эгерме тюше, бусурманланы байрамлары

буса Ораза байрам (Ид аль-Фитр) ва Къурбан байрам (Ид аль-Адха) гысаплана.

Бир тайпалар шоланы милли байрамлар гысаплай, тек гыкъыкъатда шолар дин байрамлар, ва, дин къаравлагъа хас экени йимик, байрамланы да оьз муратлары, герекли гъаракаты ва этикасы бар. Шоланы арасында янгылыкълар да арагъа чыкъды, Шолагъа къыймат берме, терс гёрме, къолламай къойма тюше.

Байрамны мураты ва шо муратлагъа къаршылыкъ этив.

1. Башлап айтайыкъ, байрам гюннюн аслу мураты, биз оьрде айтгъан кюйде, бусурманланы бирлешдирив. Шону учун биринчи гезикде байрам Ид-намаз буюрула. Гюн шондан башлана, сонг буса бусурманлар бир-бири булан ёлугъа, саламлаша, бири-бирин къутлай, къуванчылыкъ гёрсете ва байрам тепсиге чакъыра. Бусурманлар, Ислам динни байрагыны тюбюне жыйылып, жамият намаз къылып, Яратгъаныбызгъа макътавлар этсе ва Ону Пайхаммарына ﷺ алгъышлар этсе – шо оланы динин ва бирлигин беклешдире.

Амма, эгер байрам намазгъа бармаса, эгер жамиятдан айрылса ва байрамланы башгъа гюнлер белгилесе, эгер муъминлер булан эришивлю болса, байрамны аслу мураты тая.

2. Экинчи мурат муъминлер оьзлеге Аллагъ салгъан ораза тутувну кютген сонг, оланы юреклерине шатлыкъ гийирив гысаплана. Байрам токътавсуз кюйде Къудратны Есине сужда къылып булан байлавлу ва Яратгъаныбызгъа сужда къылагъанланы даим къуванч къаравуллагъанлыкъларны гёрсете. **«Ораза тутгъанлагъа эки шатлыкъ бар – оразаны ачагъындагъы шатлыкъ ва Аллагъ булан болагъан ёлугъувну ва къыгъиндеги шатлыкъ»** (Бухари ва Муслим). Аллагъгъа сужда къылагъанлар учун бу яшавда байрам савгъат гысаплана, ахырат яшавда буса, оланы дагъы да уллу савгъат – женнетни бавлары гёзлей.

Эгер шатлыкъларны гёрсетмесенг байрамгъа байлавлу илиякълы бол-

масанг, бусурманланы къутламасанг, байрам гыслер булан илгъамлы болмасанг, сен байрамдан алма тийишли затланы алмассан.

3. Байрамны дагъы да бир мураты – шо дос-къардаш, ювукъ адамлар ва къурдашлар булан аралыкъланы болдурмакъ. Шо аралыкъланы яхшылашдырмакъ учун шо лап багъыйлы заман, неге тюгюл, шо гюнлерде бизин юреклерибиз оьчлюкден, гюнчюлюкден, душманлыкъдан ва хатиржанлыкъдан айрокъда таза бола. Шогъар гёре бары да муъминлеге бусурманлар булангъы аралыкъланы барышдырмакъ, яхшылашдырмакъ, сюевню беклешдирмек учун бажарылагъан бары да затланы этме тюше. Бары да адамлагъа гечмекни тилеме, оьзюнге де олардан гечме тюше, шоллукъда Аллагъны разилигин алма бола.

Эгер де биз кимден буса да биревден гечмесек, ачувлу болсакъ ва аралыкъланы барышдырмакъны къастын этмесек, бизин байрамыбыз толу болмажакъ, агъамиятлы белгисин тас этген болажакъ.

4. Ярлылагъа, харлылагъа языкъсынынву гёрсетив, оланы юреклерине шатлыкъларны сингдирив, олагъа кёмек этив, борчлу кюйде олагъа садагъа берив де байрамны муратларына гире. Секет чыгъарыв, ярлыланы тиленчиликден борчгъа гирмекден айырмакъ ва Аллагъны алдындагъы борчну – оразаны кютювден толу кюйдеги шатлыкъларны гыс этмек де байрам гюнге гёрсетиле.

Тек, не амал, кёллер байрам гюннюн уьстюне къошум борчлар алып, оьзлени юртуну яда шагъарны адат-мердешлерине гелишли болмакъны къастын эте. Оьге артыкъ багъалы тепсилер онгарып, борчгъа гирив, башгъалардан кем болмайбыз деген ёрукъда савгъатлар эте. Шоллукъда гыкъыкъатда байрам адамлар учун бютюнлей уллу масъалагъа айлана. Байрамны гыкъында олашагъанны орнуна, адамлар экинчи даражалы, артыкъ затлар булан машгуъл бола. Дагъыстанны бир-бир шагъарларында ва юртларында дос-къардашлагъа савлай агълюсюне болар чакъы багъалы савгъатлардан толгъан пакетлер берив йимик ян-

гылыкъ гийиривген. Бир савгъат пакетни багъасы бир нече юз манатдан башлана. Шо гьал бютюнлей бизин динге тиеген зат тюгюл. Озокъда, шолай савгъатлагъа къадагъа да этилмей, буса да шолай гьалны борчлу гысап этеген даражагъа чыгъарма да тюшмей. Шо гьалгъа байлавлу болуп, яни шо мердешни токътатывгъа гёре Дагъыстанны муфтияты бир нече керенлер билдирген. Шо авур юкден таза талгъан адамлар аста-аста шо янгылыкъларны гери урар деп умут этебиз.

Биз англайбыз чы, бусурманлар учун савгъатлар агъамиятлы тюгюл, аслусу – ортакъ байрамда ортакъчылыкъ этив, бирге ойлашыв, шатлыкъ, байрамны татувун сезив. Эгер де сизин тепсигизде янгыз татлиликлер болса, айны этегенлер болса тамаша бар. Къонакъланы кёп тюрлю ашамлыкълар булан гъайранлыкълар къалдырмакъ деген ойлар булан башын авуртмаса яхшы. Шатлыкъ илиякълы иржайыв, йыртыллагъан гёзлер булан къаршылап къонакъланы гъайранлыкъларгъа къалдырыгъыз! Бусурманлагъа шатлыкъ, башгъаланы да шат этмек учун гёрсетилген гюн, бир тюрлю затлагъа «къыставлу болабыз» деген къастлар булан, бузулгъан гёнгюлню гюннюне айлана. Биз байрамланы сюйме герекбиз, тек биз бир тюрлю мердешлеге гёре юрюйбюз деген гьалгъа гёре, кёллер шо байрамны геливон ушатмайгъан даражагъа етишген ва шо гюннюн авур ва гъар тюрлю масъалардан толгъан гюн гысапда къаршылайлар. Шо буса бютюнлей Ислам динни принциплерине къаршы чыгъа.

Гъар тюрлю халкълар Ид аль-Фитрны башгъа-башгъа кюйде белгилей, тек Ислам динни принциплери, муратлары бир ерде де бузулма герекмей. Шатлыкъ учун Аллагъ гёрсетген байрамны биз бир тюрлю масъалагъа айландырма къойма герекмейбиз. Оьзге къайры гюн де бир-бирибизге савгъатлар этме болабыз, шону учун этилеген шабагъат да кем болмажакъ.

МАГЪАММАТ ГЪАЖИ МУСЛИМОВ

Тиштайпагъа женнетге лайыкълы болмакъ четимми?

Газетни номерлерини бирисинде мени «Женнетни гыкъында ой къуругъуз!» деген макъалам чыкъды, шонда мен дюньялыкъ ва женнет яхшылыкъларны бир-бири булан тенглешдирме урунуп къарадым.

Бу макъалада да мен шо ёрукъда сёз юрютме, тиштайпагъа женнетге лайыкълы болмакъ не ёрукъда четимни яда тынчны гыкъында лакъыр этме сюемен. Тюзю, Къудратны Есини рагъмусу ва кёмеги болмаса биз бир затгъа да лайыкълы болма болмасбыз. Тек буса да, Аллагъны яхшылыкълары бизден оьтгюп гетмесин учун, биз озлени кютме тюшеген шариатны къадалары ва нормалары бар.

Ислам динде бирев учун да четим затлар ёкъ. Яшаву бары да тармакларында ва Ахырат учунгъу къастларда айрокъда тиштайпарлар учун энгилликлер берилген. Ислам динде тиштай-

па, башгъа оьзге динлерде болмагъан кюйде аявлана ва аман сакълана.

Беш керен къылынагъан намаз, рамазан айдагъы ораза шариатгъа къаршы тиеген, бары да затларда эрине ирия болув, гыкъыкъатда Ислам динде тиштайпалардан талап этилеген затлар.

Къыяматгюн мизан терезелерде лап авур тартажакъ зат яхшы къылыкъ.

Яхшы къылыкъларны барлыгъы бизге лайыкълы яшавну оьтме кёмек этежек ва Къыямат гюн яхшы ишлени мизан терезелеринде авур тартажакъ. Гъар яхшы иш, о гьатта чанг чакъы болса да, ону багъасы болажакъ, яхшы къылыкъ Къыямат гюн лап авур яхшы иш гысапланажакъ.

Огъурашлыкъ бир заманда да гыкъылыны белгиси болмагъан, некъадар, башгъачалай болгъан. Огъураш къылыкълары адамлар теренден насипсизлер, неге тюгюл, оьзюню оьз гёленкисин башгъа адамларда гёре,

оланы ва айлана якъны шо гёленткиге гёре къыйматлай. Озокъда, шолай къылыкълары тиштайпагъа женнетге барма болмаса, эгер ол товбагъа тюшмесе ва Къудратны Еси де ондан гечмесе, женнетни эсге алма да тюшмей.

Бизге яшав четим йимик гёрюне, гыкъыкъатда буса шолай тюгюл, бек простой. Эгер оьзюнден бир зат да къошмай, шариатны бары да законларына гёре яшаса, ва бизге англама тюшмейген затланы англама къаст этмесе, яшав энгил зат.

Тиштайпа болуп тувмакъ нечик насипдир! Тюгюлму дагъы? Нечик аз жаваплыкъдыр ва нечик кёп имканлыкълардыр. Оьрде эгерилгени йимик, Ислам динде тиштайпа аявлана ва къоруп сакълана.

Оьзюню агълюсю учун эргиши жаваплы, яни, къатыны, яшлары, атаанасы эрге бармагъан ва атасы ёкъ буса къызардашы учун жаваплы ва оланы талап этме, ашатма, барысын да гийиндирмек – Ислам динде эрги-

шини борчу. Тиштайпаны шолай борчлары ёкъ. Ислам динде гьатта уьйде тазалыкъны болдурмакъ, аш этмек ва оьзге тюрлю уьй къулукуланы кютмек де эргишини борчлары гысаплана. Эгер де тиштайпа шо ишлени кюте ва эрине кёмек эте буса, шону учун ону Аллагъдан гелеген шабагъат къаравуллай. Уьйде этеген гъар увакъ иши, авур иш гюнден сонг ожагъына къайтгъан эрин къаршылайгъанны иржайву да огъар Аллагъны шабагъаты языла. Шо гыкъда Ислам динни гыкъында дагъы китапларда, гьадислерде де язылгъан. Муна бизге, оьзюбюзден бир зат да ойлашмайлы ва бир затны оьзюбюзе къыйышывлу этме къарамайлы, яшавну шо къадаларына гёре юрюме герекбиз.

Шолай юрюсек, шону учун Аллагъны пурманы да болса, биз женнет булан таъмин этилежекбиз! Амин!

ХАДИЖА НУРУТДИНОВА

Ислам динде варислик ихтиярлар

1 « Гертиден де, Ислам дин ихтиярлыкны бу тармагы унутула бара ва бусурманланы ягындан тийишли даражада кьолланмай, шону себеби де гьалиги Ислам дин охув ожакларда аз уйренегенлик, бусурманлар буса варислик мал-матагыны Шариатга гёре пайламакны ёлун тутма кьаст этмей. Амма шо адам гечингенден сонг этилеген ишлени агьамиятлыларыны бириси гьисаплана.

Ибн Аббас тапшурган гьадисде билдирилген кюйде, Пайхаммар ﷺ булай айтган: «**Оьлюден варисликге кьалган мал-матагыны пайын шариатга гёре шо тийишли адамга беригиз, дагы ёгьесе, кьалган зат оьлюню лап ювукь эргийи кьардашына тиежек**» (Бухари, №6732; Муслим «1615).

Кёбюсю гезиклерде варисликни гери ураган ва оьлюню мал-матагыны шариатга гёре пайламайган гьалиги бусурманлардан эсе, асгьабалар Ислам дин ихтиярлыкны (законну) бёлюгюне кёп тергев бакьдырган. Умар ибн аль-Хаттаб булай айтган: «Сёз сейлейгенде, варислик ихтиярларыны гьакьында сёйлегиз, йьибанагьанда буса, окьжая булан агышып йьибаныгьыз» (Гьаким).

Варислик ихтиярланы гьакьында билеген лап белгиле асгьабалардан Али ибн Абу Талиб, ибн Аббас, Зайд ибн Сабит ва Ибн Масуд болган. Бу асгьабалар варислик ихтиярлагьа гёре бир гёнгюлюю болган бир масьалага гёре де бизин уьметни бир алими де башга кьарав булан сёйлемеген. Кьаршылыклар чьгьаган аз-маз масьалалага тиеген ягьындан алгьанда, имам, аш-Шафии Зайдны пикрусун якьлагьан, нечик чи, шогьар байлавлу Пайхаммарны ﷺ айтгьаны бар: «**Мени уьметимден варислик ихтиярланы Зайд ибн Сабит биле**» (Гьаким).

Аш-Шафини янгьыз Зайдны ёлун тутагьаныны аслу себеби ол токташдырган варислик ихтиярланы бары да кьайдалары кьатты кюйде Кьурьангьа ва Пайхаммарны ﷺ сюннетлери булан гелишегенликде.

Ислам дин алимлери ихтияр законлулар (факихлер) варислик ихтиярлагьа (Аль-Фараиз) шулай белгилевлер этген: «Аль-Фараиз – шо варислик ва математика гьисап этивлер булан байлавлу илму, шоланы кёмеклиги булан оьлю кьойган мал-матагьдан (тарики) гьар варисге тийишли пайны оьлчевюню токташдырма бажарыла».

Инсан бу дюньягьа арт берген, сонг инг башлап ону мал-матагьындан гёммек учун харж айрыла, яни гебин алмакь ва шону булан байлавлу оьзге затланы алмакь учун харж белгилене. Олай да сю-

екни жувагьангьа, кьабур кьазагьангьа ва шолай башга ишлени кютегенлеге харж гёрсетиле. Тек шо пунктга адатгьа гирген ва оьлюню гёмюв булан байлавлу тьогюл чаралага айьрылагьан харж гирмей.

Сонг оьлюню бары да борчлары тёлене. Инг алдын ол Кьудратны Еси Аллагьны алдындагы борчлардан башлана, яни, секет, гьаж, капарат ва ш.б. Биринчи гезикде оьлю учун гьажны кютовге байлавлу харжны оьлчевюню белгилеме герек, сонг ону мал-матагьындан садагьа берме, васиятын кютме ва варислигин пайлама ва башга ишлени кютме тарыкь.

Масала, эгер адам борч болган гьажны кютмей оьлген буса, ону варислерине мал-матагьын пайлагьында ва васиятын кюткюнче алдын, ону учун гьаж кьыльывгьа харж айьрма ва гьажны заманы гелгенче шо харжны тиймейген кюйде кьойма герек. Эгер ону заманы гелген буса, бары да затланы кьоюп, инг башлап, оьлю учун парз болган гьажны кютме герек, яни, ону учун гьажгьа оьлюню ювукь адамы яда оьлюню кьардашларыны тапшуруву булан (гьакьгьа) ят адам барма герек.

Оьлюню Кьудратны Еси Аллагьны алдындагы оьзге борчланы кютовде де шолай этме тьоше, ва янгьыз шондан сонг кьалган борчлары тёлене.

Сонг оьлюню васиятын кютовге гиришиле. Васият кютюле эгер шо шариатгьа кьыйыша ону кютовге байлавлу чьгьышлар оьлюню гёмгенден ва мал-матагьындан бары да борчларын тёлегенден сонг кьалган чьгьышлар ону мал-матагьыны уьчден бир пайындан оьтмей буса.

Дагы ёгьесе, васиятны шариатгьа кьыйышмайган пунктлары яда оьзлени кютмек учун чьгьаган харж варисликни уьч пай этгенде бир пайдан артыкь буса, кютюлмей. Тек бары ва варислерини разилиги болса, шо лимитден артыкь этмекге изну бериле. Эгер варислерден янгьыз бир нечелери рази болса, шо лимитден артыкь харж этмек оланы пайыны гьисабына яда оланы пайыны оьлчевюне кьыйышывлу этилип кютюле. Олай да васият варисни пайдасына кютюлмей, эгер де варислени кьалганлары шогьар рази болмаса, шону да эстерме тьоше.

Бары да шо чаралардан сонг, оьлюню кьалган мал-матагьы сыйлы Кьурьанда

гёрсетилген кюйде, пайлагьа кьыйышывлу болуп, варислеге пайлана.

Нечик чи варислик алма ихтияры булангьы варислерден ата-ана, оьлюню яшлары ва олжарыны бириси гьисаплана, кьалган варислер буса оьзлени пайын алма ва алмай кьалма бола.

Оьлюню мал-матагьын пайлавлу ортакь аслу кьайдаларыны бирисинден гьисаплана, эгер эр ва кьатынгиши варислер бир даражада буса, кёбюсю гезиклерде эргийилер кьатынгишилерден эсе эки керен артыкь ала.

Кьудратны Еси Аллагь Кьурьанда булай айта (маьнасы): «**Сизин яшларыгьызгьа бакьган якьда Аллагь сизге булай васият эте: улангьа эки кьызгьа**

тиеген пайыны оьлчевюнде пай тие» (Сура «Ан-Ниса», аят 11).

Кьудратны Еси Аллагь бары да яшлагьа бакьган якьда адилли болмакьны буюра, неге тьогюл, жагьилияны вакьтисинде адамлар варисликни янгьыз улангьа яшлагьа кьоюп, кьызьяшланы варисликсиз кьоя болган. Аллагь оланы варисликге бакьган якьдан ихтиярланы эр ва кьатынгиши башгьалыкьлар булан тенг этмекни буюрган. Демек, Ол улангьашгьа эки кьызьяш пайына тенг гелеген пайны гёрсетмекни буюрган. Неге тьогюл, эргийини агьлюню сакьламакь учунгьу аваралары кёп, олай да сатывальв ва далаплыкь иш булан байлавлу артыкь харж этме тьоше.

Олай да, кьатынгишиден айры болуп, гебин кьыягьанда эргийи огьар гебин гьакь тёлей. Кьатынгиши буса гебин кьыйылган сонг да, ондан алда да мал-матагьгьа гьажатлы тьогюл, неге десе, тутмадан башлап эрге баргьынча кьатынгишини сакьлавгьа байлавлу бары да харжлар ону атасыны ва опекунуну, эрге барган сонг буса эрини уьстюне тьоше. Кьатынгишини олай да бир тьорлю харж

булан да талчкьылыгьы болмай, неге тьогюл, ол оьзюню яшларын, ата-анасын, оьзюню яда кимесе башга биревню сакьлама борчу тьогюл. Шогьар гёре, кьатынгиши варислерден эсе, эргийи адилли кюйде оьзюню эки кьабат пайын ала, мунда тишпайпа варислеге бакьган якьда кьыйыкьсыгьытв ёкь.

Буса да, ата-анагьа оьзлени мал-матагьын яшларыны арасында, оланы чьагьындан кьатын-эргийилигинден ва яшланы социальный гьалындан гьасил болмайлы, тенг пайлама тьоше.

Оьрде гелтирилген аят ва ону арты булан эгерилеген аят, олай да «Ан-Ниса» сураны тамамлайган аят Ислам дин варислик ихтиярланы кюрчюсю гьисаплана. Яни варисликни гьакьындагы илму шо уьч аятда кюрчюлене, ва олар варислик булан байлавлу илмуну бары да аспектирин кьуршай.

США-ны университетлерини бирисинде дарс берген мисрили профессор, юрист оьзюню бир танышы Ислам дин варислик ихтиярланы гьакьында хабарлагьан кьужурлу гьалны гьакьында доктор Заглул Наддгар булай мисал гелтире.

Юридический масьалалага байлавлу бир «дёгерек столларда» бир ягьуди ортакьчылыкь эте, ол ихтияр законлардан дарс бере болган, ол Ислам динни гьакьында бош затланы хабарлама башган. Мен огьар яхшы дарс берме стойдум, ва мен огьар булай сорадым: «Сиз США-ны варислик ихтиярларыны нече тому барны билемисиз?» «Сегиз томдан да артыкь», – деп жавап берди ол. «Эгер мен сизге варислик ихтиярларыны оьлчевюню он сатырдан оьтмейгенни гьакьында айтсам, сиз Ислам динни зорлугьуна инанармысыз?» «Олай зат болма кюй ёкь!» – деп жавап берди ол. Мен кагьызыма Кьурьандан варислик ихтиярланы гьакьында айтывлагьан аятланы язып, шоланы огьар бердим.

Арадан бир нече гюн гетип, ол магьа мюкюр болуп: «Инсанны англавлугьу Курьанда йимик кьардашылыкь байлавлукьланы шолай умуми кюйде кьуршап гьисап этме болмас, сонг буса варисликни шолай адилли кюйде тьоз пайлама бажармас!» – деди ва Ислам динни кьабул этди! Варисликни гьакьындагы аятлар шо кюйде Ислам динни кьабул этме себеп болуп токтагьан.

Ислам дин варислик ихтиярлар шолай простой ва адилли гьисаплана, тек, не амал, гьалиги заманда ону уьйренивге ва кьоллавлгьа кёп аз тергев бериле.

НЮРМАМАГЬАММАТ ИЗУДИНОВ

Чабакьны гьакьында

Гьар бусурман ашамлыкь учун пайдаландырма не зат яратывлагьанны, не зат яратывмайгьанны билме герек, неге тьогюл, гьарам затны пайдаландыргьаны саялы, кьатты таьсыр гёз алгьа тутула. Мугьаммат Пайхаммар ﷺ булай айтган: «**Гьарам затны пайдаландырмакь учун оьсдюрюлген кьаракьара янгьыз жагьаненмни отуна лайыкьлы**» («Жамиуль-ахадис», гьадис №9976).

Шейхуль Ислам имам ан-Навави чабакьны гьакьында булай язган: «Чабакьны не ёрукьда оьлген буса да, пайдаландырма яратывла; олай да инамлы пикругьа гёре, кьалган денгиз гьайванланы да пайдаландырма ярай» (аль-ассах). Тек, бир-бир алимлени пикрусуну гёре, чабакьдан кьайры, оьзге денгиз гьайванланы пайдаландырма изну берилмей.

Уьчюнчю алимлери токташдырагьангьа гёре, эгер кьуруда оьмюр сьореген кьайсы буса да бир гьайванны этин ашама ярай буса, ону денгиз журасы да яратывла; ярамай буса – ярамай; мисал учун, ит яда эшек.

Кьуруда да, сувда да оьмюр сьореген

гьайванлар-жанлар, мисал учун, бакьга, жьымыра, денгиз йьылан – гьарам.

Кьуруда оьмюр сьореген гьайванлардан: гьайванлар (твое, кьара тувар, кьойлар («тахфатуль мухтадис»), ат, кьыр кьара тувар, зебра, гёзел (антилопа), каптар гийик (гиена), кьоян, тьокю, тушаканчик.

Кьадагьа этиле: кьачыр, уьй эшек, гючлю уллу тишлери булангьы йьиргьыч гьайванлар, масала, арслан, гепард, бёрю, аюв, пил, маймун; итти узун тырнакьлары булангьы кьушлар, инамлы пикругьа гёре (аль-ассах) уьй мишик («Тухфатуль мухтади»).

«Нихаятуль Мухтадж» деген китапда булай язлыгьан:

«Ашамакь учун гиччи чабакьланы кьоллама ярай ва ону ичбавурларына тергев берилмей. Олай да о чабакьлар кьызартывлагьан май да нас (нажас) гьисапланмай. Гьатта оланы сав кююнде кьызартма да, ютма да яратывла...»

«Хашиятда» булай кьошум этиле: «... «гиччи» деген сёзде чабакь гёзалгьа тутула. Демек, шогьар Мисриде белгиле мелюзга да гире, гьатта о эки бармакьны оьлчевюнде болса да».

«Фатхуль муин» деген китапда булай айтыла: «Гиччи чабакьны чанчыв оьлтюрме тьошмей, олай да ич баврун тазаламайлы, кьызартма ярамай, олай да ийис болган чабакьны да, этни де кьоллама тьошмей.

» 6

Этилеген яманлыкъланы кёплюгю Къыяматгюнню ювукълашывуну белгисидир

1 « Бир гезик Расуллагъ : «Къыямат гюнню белгилери бар», – деп билдирген. Асгъабаланы бириси булай сорагъан: «Гъей, Расуллагъ, шолар нечикдир?» Пайхаммар булай жавап берген: «Межитлерде гюнагълыны тавушун гетеринки этмек ва яман, адашгъан адамланы гертиликни сюеген адамлардан оърлюкню алыву (фиск)». Шо заман бедунленени бириси, булай иштагъланып: «Гъей, Расуллагъ шолай гъал тувулунгъада, сен магъа не этмекни буюрар эдинг?» – деп сорагъан. Огъар шулай жавап берилген: «Сагъа белгили сёгюлеген бир ишни гери ур ва билеген гъакъ затны тут, ва оъзюнгю уьюнгде тур».

Айттыла гелеген хабарда эстерилеген кюйде, кимесе бирев Пайхаммаргъа булай сорагъан: «Гъей, Расуллагъ, эгер бизге оъзлени къайдаларын юрютмекни талап этеген ва бизин ихтитярларыбыздан магърюм къоягъан адамлар ёлбашчылыкъ этсе, сен бизге нечик иш гёрме буюрасан?» Булай жавап берилген: «Олагъа тынглагъыз ва олагъа таби болугъуз. Гъакъ гертиси, тюзлюкню сакълану жаваплыгъы оланы уьстюне салынгъан (дагъы ёгъесе, шону учунгъу гюнагъ оланы уьстюне салына), сизин уьстюгюзге буса, олагъа тынгламакны ва таби болмакны жаваплыгъы салына (шоланы тутагъаныгъыз саялы Аллагъ сизге яхшылыкълар шабагъат этежек). Олагъа сизден талап этеген затны беригиз, гъатта адилли тюзюл буса да, ва олардан сизге бакъгъан якъдагъы борчланы кютмекни талап этмегиз. Эгер олар сизин ихтитярларыгъыны сакълмай буса, олар булан ябушмагъыз, Аллагъдан шабагъатлар тилегиз. Олагъа этген ишлери учун тийишлиси бериле, сиз буса, сиз этген заглап учун тийишлеригизни аласыз».

Пайхаммар булай бил-

дирген: «Сизге яхшы ишлер де этеген, ва шариятгъа кыйышмайгъан ишлени де этген ёлбашчылар ёлбашчылыкъ этежек. Ким оланы сёгюлеген ишлерин гери урса, олар учунгъу гюнагъдан таза, ким юрегинден оланы яманлыкъланына рази тюзюл буса, олар да кьутулмажакъ. Буса да ким оланы шолай низамы булан рази болса ва оланы арты булан юрюсе, олар этеген гюнагъ ишлени ортакъчысы блажакъ». Асгъа-

ишли болажакъ».

Расуллагъ олай да булай айтгъан: «Арт вакътиде (Къыямат гюнню алдында) сыпатлары инсанлагъа, юрекле-ри буса, иблис – мальунникине ошайгъан адамлар арагъа чыгъажакъ. Олар адамланы къангъа юздюреген йыртгъыч йимик, оланы юреклери толукюйде рагъмулукъдан магърюм болажакъ, пислик олар учун жиргенчли болмажакъ. Эгер сен оланы ёлу булан

балар булай сорагъан: «Бизге олар булан дав этме тюзюми?» Пайхаммар булай жавап берген: «Ёкъ, олар дуа, ибадат этген чакъы, олар намаз кылагъан чакъы!».

Шу гъадисде Пайхаммар бизге Къыямат гюн ювукъ болагъан замангъы ёлбашчыланы гъакъында билдирген. Оланы бир-бир ишлери яхшы, бир-бирлери буса яман болажакъ. Ким оланы шариятгъа кыйышмайгъан ишлерин тили булан гери урса, шо экиюзлюкден тазаланмажакъ. Ким оланы терс ишлерин юреги булан гери урса, шо оланы гюнагъ ишлеринде ортакъчылыкъ этивден кьутулажакъ. Ким оланы яманлыкълары булан рази болса ва оланы кылыкълары ишлерине гёре юрюсе, гюнагъ ишлерини ортакъчысы ва такъсыргъа тий-

юрюсенг, олар сени елкенге минер, эгер гёз алдан яшынсанг, олар сени гъакъында айтды-кьуйтду этер. Эгер олар сени булан сёйлей буса да, ягъан айтажакъ, эгер сен олагъа инансанг, сени сатажакъ. Оланы яшлары – зараллы, оланы яшёрюмлери – иблислер, оланы оьмюрге гелген адамлары сени яхшылыкълар чакъырмас ва яманлыкълардан сакъламас. Гъаракат оланы ортакъчылыкълары булан артар – эсгик этив, оланы кьолунда бар затлагъа ес болувгъа кьасткылыыв – касиплик. Инсаплы адам олар учун адашгъан ва гъаваслыкълары ёлундагъы адам, тюзлюкню адамы – шекли гиши, гъакъ герти муьмин – хорлангъан адам, намуссуз гиши буса абурлу адам. Пайхаммарны сюннетлерин олар зараллы янгылыкълар

гъисапда кьабул эте, янгылыкъланы буса сюннетлер гъисаплай. Шо вакътиде бу адамланы уьстюне гъакими-ятлыкъ этмек оланы лап яманлыкълары берилежек. Шо заман олардан яхшылар Аллагъгъа ялбарып багъажакъ, тек Есибиз олагъа жавап бермежек».

Къайсы буса да бир халкъ Къудратны Еси Аллагъ ва ону Расулу булангъы дыгъарны бузса, Яратгъаныбыз сёзсюз кюйде огъар кьаршы душманлар бакъдырар, олар да о халкъны мал-матагъын чыгъарып алыр. Шо халкъны ёлбашчысы, Къудратны Еси Аллагъны Китабына гёре гъакимлик этмейген болгъанда, Есибиз шо халкъны оъз арасындагъы оьжетли давлагъа кьуршажакъ. Пайхаммар булай белгилеген: «Ким жагъаннемни отундан арек тайма ва женетте гирме сие буса, оьзюню ажжалын Аллагъгъа ва Къыямат гюнге инаныв булан кьаршыласын. Къой, ол адамлагъа, олар оьзюне нечик янашгъанны сие буса, олагъа да шолай янашсын». Инсан оьзюню яшав ёлуну ахыры нечик болажакъны: ол бу дюньядан иман булан гетежекни яда гетмежекни билмей. Яшавуну ахыры насипли болажакъны яда ачулу болажакъны янгыз Къудратны Еси Аллагъ биле. Буса да оьрде эсерилген затланы мурадды оланы онгайлы ахыры болажакъны себеби болуп Аллагъгъа ва Къыямат гюнге инаныву токътай. Гъадисде айттылагъан кюйде: «**Инсан ол нечик гъалда яшагъан буса, шолай гъалда оьлежек. Къыямат гюн гъар кьулну ол бу дюньягъа арт берген гюнчо гъалда тирилтежек**». Шогъар гёре кьул Къудратны Еси Аллагъны гъакъында яхшы пи-крудда болма, ол оьзюне яшав ёлуна ахырын яхшы этер деп ойлашма, ва шону булан бирге, огъар шо мурадта кё-

мек этме болагъан затлагъа илинме тюзюе. Олай да огъар оьзюне адамланы ягъындан болагъан зараллагъа чыдама ва олагъа, олар да оьзюне нечик янашгъанны сие буса, шолай янашма герек бола. Огъар инсанлагъа яхшылыкъ этме тюзюе, Пайхаммар айтгъан кюйде: «**Бары да адамлар – олар Аллагъны кьаравундагъылар, ва Яратгъаныбыз учун оланы лап сююмлюсю Ону кьаравундагъылагъа кёп пайда гелтиреген**». Шоллукъда Пайхаммар шолай адам учун Къудратны Еси ону жагъаннемни отундан арек сакъланмажакъ ва женетте гийирежекте аркъайын болажакъ.

Пайхаммар олай да булай айтгъан: «Эки уллу тарап бир-бири булан дав этмей туруп Къыямат гюн болмажакъ. Оланы арасында уллу дав болажакъ. Эки де якъ янгыз бир затгъа чыкъларажакъ (яни Ислам динге, ва оланы гъариси янгыз оьзю тюз деп гъисаплажакъ). Олай да 30-гъа ювукъ тажжаллар арагъа чыкълармайлы да Къыямат гюн болмажакъ, оланы гъариси ол оьзон Аллагъны вакили гъисап этежек. Ва гъакъ герти дин билимлер ёкъ болмай туруп, ер тербенивлер кёп болажакъ, заман чалт оьтежек, кьаламалыкълар болажакъ, дагъы кёп гъалекликлер ва оьлтюрювлер болажакъ, сизин байлыкъларыгъыз ону кёплюгюнден кимге секет чыгъаражакъны ва садагъа берегенни тапса да, ол: «Мен шогъар гъажатлы тюзюлмен», – деп айтажакъ». Адамлар гъалиге уллу, бийик уйлер кьурувда ярышгъа чыкълармай, ва гъалиге инсан, башгъа адамны кьабуруну кьырыгъындан оьтегенде: «Эгер мен сени ерингде болгъан эдим буса!» – деп айтмай туруп Къыямат гюн болмажакъ».

ДАГЪЫСТАННЫ МУФТИСИ ШАЙХ АГЪМАТ ГЪАЖИ АБДУЛАЕВНИ «БЛАГОНРАВИЕ ПРАВЕДНИКОВ» ДЕГЕН КИТАБЫНДАН

ШАРИАТ

Чабакъны гъакъында

5 « Олай да сав чабакъны да къайнайгъан майда кьызартма тюзюмей».

«Ианатда» шолар барысы да булай англаттыла:

Ич-бавуру тазаланмайлы кьызартылагъан чабакъны ашама тюзюмей, яни, нас гъисаплана. Шону шулай англама бола (загъир), шону ону ичиндеги заглап булан бирге ашама ярай, гъатта о уллу буса да. Тек нажжас деген бёлюкде, о нажжасмы экен деген масъаланы гъакъында ой кьура туруп, чабакъ гиччи болма герек затны гёз алгъа туту. Шонда шулай текст гелтириле: «Аль-Жавахир» деген китапта асгъабалардан тапшурулагъан кюйде, ич-бавуру тазала-

ланмагъан тузлангъан чабакъны ашама ярамай, яни, ону ичи нажжас (нас) гъисаплангъан затлардан тазаланмагъан. Шондан шулай англатыв бола (загъир), яни, чабакъ уллumu, гиччими – башгъа тюзюл. Тек, буса да, Имам Навави ва Раффи гъисап этеген кюйде, увакъ чабакъланы ич-бавуру булан бирге ашама ярай, неге тюзюл, шолай чабакъланы ич-бавуру булан тазалама кыйын бола.

Чабакъланы урлугъун ашама яраймы, нечик чи, шо урлукълар чабакъланы-балыкъланы ичинде бола. Балыкъланы урлукълары нажжас гъисапланмаймы?

Шо ёрукълу суал ибн Гъажар аль-Хайтамиге де берилген, ол булай жавап

къайтаргъан:

«Яраттыла, неге тюзюл, урлукъ – шо балыкъланы йымырткъасы, шо гъакъда алимлер де билдирген ва шо пикуру «Аль-Жавахирде» айттылгъан шулай сёзлер булан да гери урулмай: «Ич-бавуру булан тазаланмагъан тузлангъан чабакъны ашама ярамай, неге тюзюл, балыкъланы урлугъундан эсе, тузлангъынча алдын чабакъланы ичи тазаланмагъан. Неге тюзюл, башлап балыкъланы кьурсагъын ярып, сонг урлугъун чыгъаралар. Шо урлукъну ашама изну бериле, эгер де шо урлукъ балыкъланы ичиндеги оьзге тюрлю наслагъа тийип нажжасланмагъаны белгили буса. Эгер де шо гъал белгили буса, шо урлукъну

ашамакъ учун пайдаландыргъынча алдын жувма герек».

Эсерив: Фетваны ахырында шайх имам Навивини «Равза» деген китабында увакъ чабакъланы ич-бавуру булан ашама изну берилегенни гъакъындагъы сёзлерин гелтире. Мунда тузлангъан чабакъланы ич-бавуру булан ашама ярамайгъангъа тергев бакъдырма тюзюе, неге тюзюл, олар чабакъланы этин пислей. Тек увакъ чабакълар булангъы масъала башгъа – оланы ич-бавуру булан тазалама кыйын, шо гъакъда имам Навави де, башгъа алимлер де яза.

АБДУЛЛА МАГЪАММАТОВ

«Дербент – наме»

«Дербент-наме» деген таварихни ғакъындан бир-эки сёз

«Дербент-наме» – «Дербентни ғакъында язылган (язывлар) китап» демек бола. Олай аты булангы таварих китап – Дагъыстанны ерли асарларыны арасында инг де кёп яйылганы ва белгилиси.

Бу таварихни уллу маънасы бар. Неге туюл де, бу асарда Дагъыстанны топуракларына инг аввалда гелип, ону яйылывуну ғакъында атив айтыла. «Дербент-наме» деген аты булангы бу асарны автору – Эндирейде яшаган Мугъаммад Аваби Акташи XVI-нчы асруну экинчи яртысында ва XVII-нчи асруну биринчи яртысында оьмур сюрген адам.

Бисмиллаги ррагъмани ррагъим. Алгъамду лиллаги Раббил ‘аламин. Вассалава-ту вассалам ‘ала хайрил ‘аламин.

Ва баъду¹. Бу китап Дербентни² де ва Дагъыстанны да, аланы³ бююк⁴ даражалы адамларын да баян этеген китапдыр: 1 – баян этербиз Ануширванни⁵ атасы Къуббадшагъны⁶ агъвалларын, 2 – Хазар⁷ деген ерни, 3 – Тюркню де, Тогъратны⁸ да, 4 – Маскёвню⁹де, жумла Орусияны агъвалларын да, 5 – Хакъан-шагъны¹⁰ агъвалларын да.

Къуббадшагъ Дербентде къарар эди¹¹. Хакъаншагъ Нагърадда¹² къарар эди. Экиси-ни де арасында даъва¹³, эришивлюк болур эди...¹⁴

Къуббадшагъ булан Хакъаншагъны арасында даим уллу душманлыкъ болган, тек бири-биринден гъеч де устынюлок алып токъташмагъанлар. Ахырта, экиси-ни де арасына бир маслагъатлыкъ тюше. Къуббадшагъ, Хакъаншагъны кызын аламан деп билдирип, оьгар кагъыз язып йибере. Хакъаншагъ, къаршы чыкъмай, оьзюню кызы Къуббадшагъны гелешмиши деп билдире. Къуббадшагъны адамлары, хыйлы савгъатлар да етишдирип, Хазаргъа гелип Хакъаншагъны кызын алып Къуббадшагъга гелтирелер. Шулайлыкъда, эки пачаны арасындагы тезден берлиги душманлыкъ – дослукъга айлана, олар къардашлар болалар.

Бир-нечакъы заман оьтюп, Къуббадшагъ Хакъаншагъга бирдагы бир кагъызында булай язып йиберген: «Муна бизин аралыгыбыздагы алгъакларда болган душманлыкъ тайып, гъали экибиз де – ата булан уланны аралыкларында болагъан даражадагы дослукъда яшап турабыз. Гъалиден сонг да бизин аралыгыбызда дагы эришивлюклер-тюртюшювлер болмас бугъай. Тек мени бир тилевюм бар: бырынгыда Искендер Зулкъарнай тикген барулагъа тийдирип бир къала къурмагъа сюемен, сен рази бусанг. Шо янгы къала – бизин экибизни де арабыздагы пачалыкъ дазу болур ва бизин арабызда дагы эришивлюк-кълмагъаллар, чапгынлар бир заманда да болмас».

Хакъаншагъ бу кагъызы охугъанда, Къуббадшагъга жавап язып йибере: къланы къурмагъа ихтияр берегенликни ва шо къала Иран булан Хазарны дазусу болса оьзю рази болагъанны билдире. Къуббадшагъ да, бу кагъызын алгъандокъ, тезлик булан гъар ерлерден кёп санавда бек билимли усталаны чакъырып, хыйлы халкъ да жыйып, оланы Хазар денгизни ягъасында уллу къала къурмагъа бакъдыра. Олар барып, Искендерни баруларын излеп табалар: о заманлагъа ол барулар эгиленип, чёгюп, хумну-къайырчакъны туюнде басдырылып кълган болган. Кюрчю-тубюне ерли къазып, къайыр-хумдан тазалап, бырынгы баруларын аян этелер. О барулар ташдан этилген болуп табалар, бир яны – Хазар денгизни ичине ерли, бириси яны – тавлардан артылып Къара денгизни бойларына ерли етише болган дейлер.

Барулары ярашдырып-янгыртып битген

Китапта гёрсетилеген кюйде, бусурман дин Дагъыстанда инг башлап Дербентге гелип яйылгъан. Бу себепден, китапны башлапгы сагыфаларынданокъ о шагъар эгериле ва асарны аты да «Дербент-наме» деп юрюле.

Дербентден сонг, араплар ону эки ягъындагы гъар тюрлю ерлеге – юрлагъа ва шагъарлагъа муслиман динни (исламны) устынюлок кюйде яйгъанлар. О ерлени атлары да эгерилип бар: Хазар, Сул, Лакз, Хайдакъ (Гъайдакъ), Ахты, Гъамри, Игъран, Къумукъ, Гелбакъ, Таргъу, Семендер, Анжи (Гъанжи), Балх, Эндирей (Индир) ва оьзгелери.

Бизин охувчуларыбыз учун да бу асарны ичиндеги тарих булан байлаву болган язывлар къу-

журлудур деп ойлашып, ону сизин тергевююзге таклиф этебиз.

Таварихни кълъязмасы Дагъыстандагы илму меркезинде – Тарих, археология ва этнография Институтну архивинде сакъланган. Бу кълъязмада 2-нчисинден 5-нчисине ерли бетлери сакъланмагъан. О бетлерде болма герекли асарны маънасы башгъа кълъязмалардан гелтирип мунда толтургъанбыз. Кълъязманы ичинде, умуми санав булан айтгъанда 44 бет бар.

Текстни арап-ажам язывдан орус-кирил язывга гёчюрюп, бизин газет учун онгаргъан ва оьгар англатывлар-баянлыкълар язгъан – Гъасан Оразаев

сонг, олагъа темирден этип къапулар да орнатгъанлар ва кыбла ягъында бирдагы барулар тикгенлер. Бу ишлер етти айны ичинде тамам болган, ол темир къапулагъа Баб-уль-абваб деп ат кюйгъанлар. Къуббадшагъ, Дербент шагъарны да янгыртып, онда минглер булан адамланы Ирандан гёчюрюп йиберген ва уьч минг атлы къаравулчуну Дербент шагъарны ва барулары сакълмакъ учун токътатгъан.

Бу ишлер толу кюйде тамамланып битген сонг, Къуббадшагъ баягы Хакъаншагъны авлетин, ону кызылыгъын бузмагъан кююнде, сав-саламат гъалда атасына къайтарып йиберген. Неге туюл, Хакъаншагъны кызындан яш тувса, Хазарны пачалары

«Дербент-наме» китапны биринчи бети

Ирандан варислик талап этер эди ва ахыры Хазарны халкъы Иран пачалыкыны елемеге болур эди деп ойлап.

Хакъаншагъ, оьзюню кызын къайтарып йибергенден сонг, Къуббадшагъны намарт гъилласын анлагъан, тек нетерсен, геч болган: Къуббадшагъ гючлю барулар, бекликлер-шагъарлар да къурдуруп, о ерлерде оьзюню халкъын да маканлашдырып битген. Шондан сонг буса, эки де пачалыкыны арасындагы оьчлюк-душманлыкъ янгырып, дагъыдан-дагы гючлю кюйде оьжетленген. Тек хазарлар Ирангъа алда йимик гюч этип чи болмагъан: дазудагы гючлю таш барулар ва янгы къурулгъан мугъкам кълалар Иранны халкъын мекенли кюйде къоруй болган.

Иранда ким шагъ болса, шо Дербентни баруларын ярашдырта-янгырта – бу кюй адатланып кълган. Ануширван шагъ болган заманда, ол Дербент якъда кёп кълалар-бекликлер къурдургъан, тап Рум вилайатгъа етишгинче. Сонг ол Ирандан кёп халкъны бу якълагъа гёчюрюп йиберген. Иран пачалар тикген шагъарлары атлары эгериле¹⁵.

1. Бырынгы кълъязмалардагы текстлер адатлы гъалда шу арапча дуаны калималары булан башлана. Ва баъду – (арап тилден) гиришив сёз; маънасы: «ондан сонг».

2. Текстде бу шагъарны аты тюрлю-тюрлю язылып формаларда ёлугъа (Дербенд, Дербанд, Дарбанд, Дарбенти) буса да, мунда бир къайдагы гелтирип, «Дербент» деп яздык. Фарс тилде «дербенд» деген сёзю маъналары: тогъас; дазуда яда тав артылыгда ерлешген беклик; тав кысыкы.

3. Бет местоимениелени падежлеге гёре тюрленив къайдалары кълъязмада эсти адабият гёлеминде берилген: агъар, анда, андан, аны, алар, аланы ва б. (гъали кълллангъан адабият формалары: оьгар, онда, ондан, ону, олар, оланы ва б.). Баш падежде теклик санавда оланы биринчи гъарпы алышынмай къала: «ол». Биз кълъязмада бар кююнде кюйдукъ.

4. Бююк – тюрк тилде: «оьр» демек. Бу сёз эсти къумукъ тилде де къллангъан.

5. Ануширван 531-579-нчу йылларда Иранны шагъы болган, оьгар Биринчи Хосров деп де айтыла. Гюнтувуш адабиятта ону аты «адилли пача» гъисапда белгили.

6. Къуббадшагъ – Перозну уланы, 488-531-нчи йылларда Иранны шагъы. Тарихде ол Биринчи Къавад деген аты булан да белгили.

7. Хазар – Хазария, VII-X-нчу асруларда оьмур сюрген пачалыкы. Муну пачасына (хакъанына) табит топуракълар ва вилайатлар: Дешти-Къыпчакъ, Эдил бой, Къыбла Русь, Каспийни (Хазар денгизни) гюнбатыш бою – Дербентте ерли. Хазария кёп тюрлю къавумланы къуршай болган: савир, хазар, болгъар, гъунн, гъуз, тюрк, барсил, оногъур ва б. Хазарны биринчи хакъаны Ашин – тюрк къавумлу болган. Хазар пачалыкыны инг башлап болган ери – Солакны ва Терикни арасындагы ерлер. (Къара: Артамонов М.И. «История хазар». Ленинград, 1962. 114, 170-171 б.; Магомедов М. «Кто же они такие, эти хазары?» // «Советский Дагестан» журналда. 1978, № 1. 71-73 б.; Магомедов М.Г. «Образование Хазарского каганата». Москва, 1983).

8. Бу ерни аты «Дербент-намени» бир-бир вариантларында башгъача язылган: «Нокърат» деп; гъалиги Вятка оьзенни боюндагы топуракълар. Бу оьзенге ерли топуракълар Хазаргъа таби болган деп айтыла (къара: «Тарихи Дербент-наме», Тифлис, 1898. 91 б.).

9. Москва шагъар. Текстде ол дагы эгерилмей. Бу атны кълъязывда эгермек – анахронизм, демек, тарихи гертиликге къыйышмай. Неге туюл, бу таварихде эгерилеген V-VIII-нчи асруларда Москва болмагъан: ол XII-нчи юзйыллыкъда къурулгъан ер. Булай анахронизмлер текстде дагы да бар, оланы бирлерине баянлыкъларда тергев бергенбиз.

10. Хакъан – Хазарияны пачасы, ханы (орусча: каган). Бырынгы алтай тиллерден чыкъгъан «хакъан» деген сёзю маънасы: «уллу хан». Текстде бу терминге фарс тилден алынган «шагъ» деген сёзю де тиркеп кълламакълыкъ, мени гъисабымда, «Дербент-намени» къумукъча текстине фарс таварихлени таъсирин гёрсетеген алатмалардан бириси.

11. Къарар эди – яшай эди, макан тутгъан эди.

12. Нагърад – булай аты булангы шагъар болмагъан. Мен ойлашагъан кюйде, бу сёз – арап тилден гёчюрегенде таржумачы этген янгылыш: арапча «нагър» (оьзен) ва «Адил» (Эдил, Волга) деген эки де янаша гелген сёзлени бир сёз гъисапда этип, «Нагърад» деп гёчюрюп кюйгъан. «Дербент-намени» арап тилде язылган вариантларына тенгешдирип къарасакъ, гертилей де мунда бу кюйде айтыла: «Хакъаншагъ Адил оьзенде яшай эди». Демек, хазарланы пачасы Волга оьзенни ягъасында тура болган.

Эгерилген янгылыш янгыз къумукъча текстде ёлугъуп кълмай. Мисал учун, 1828-нчи йылда А. Бакиханов «Дербент-намени» бир гесегин русчагъа таржума этген ва «Тифлиские ведомости» деген газетде печатдан чыгаргъан (1829 й., № 45). Ол таржумачыны баянлыгъында айтылган кюйде, Нагърад («Награта») – Новгород шагъар болма ярай(къара: «Вопросы истории Дагестана», Махачкала, 1975, вып. 3. 255 б.). Амма о баянлыкъ тюз болмагъа имканлыкъ ёкъ, неге туюл, «Дербент-наме» къуршайгъан девюрде (V-VIII-нчи асруларда) Новгород шагъарны аты-чува да болмагъан: ол гечсүв къурулгъан ер.

13. Даъва (арапчадан) – давлар, тартышывлар.

14. Мунда биринчи бетни текст бите. Теттерде эки япыракъ ёкъ: 2-5-нчи бетлер. О ерни текстинде хабарлангъан агъвалатланы биз, «Дербент-намени» оьзге кълъязывларына гёре алып, ёрукълу маънасын бергенбиз.

15. Бу ерден сонг, 6-нчы бетден башлап ахырына ерли, «Дербент-наме» кълъязывну текст савлай сакълангъан.

(давамы гелеген номерде)

ГЪАЗИРЛЕГЕН ГЪАСАН ОРАЗАЕВ

– Мени беш йыллык кызым намаз кылмагъа башлагъан, тек бир-бир авазланы тарыкъ кюйде айтып болмай къала. Ол шо янгылышлар булан намаз кылмагъа боламы?

– Есибиз Аллагъ яхшы кылыклы наслу булан сюндюрсюн сизин. Олай яшлар Сорав алынагъан гюн ата-анасына якълавчулар болажакъ. Кызыяш буса, болагъ-

– Азмагъа сююп, ачлыкъ булан кьаркъарамны кыйнайтганым гюнагъа саналамы?

– Инг башлап азагъанлыкъ кьаркъарагъа зарал гелтиреми-гелтирмейми деген соравгъа жавап бермеге тарыкъ. Гьалиги заманда кызыяшлар атив болабыз деп, ашамай кьаркъарасын кыйынлы гьалгъа сала, гьатта дагъниси битип азарханалагъа да тюше. Кьаркъарагъа шоллай янашыв гери урула. Есибиз Аллагъ Сыйлы Къуръанда булай айта (маънасы): «**Озьюгюню оylumге тарытмагъыз ва озъ озьюгюню оylumегиз**». Бизин кызыардашларыбызгъа, азабыз деп мунчакъы ажайып кыйналмагъа тюшмес, эгер олар нечик-мечик ашамай, сюннетге гёре ашамагъа башласа.

Олай да артыкъ авурлугъу бар адамлар диетологлагъа яда озьге докторлагъа барып, савлугъун кьолайлашдырса яхшы болур.

– Къабурдагъы азапдан не зат сакъламагъа бола?

– «Фатгуль аль-Алиям» деген китапта булай язылган: «Бир-бир абурлу адамлар булай айтып гетген: «Ким къабурдагъы азапдан эркин болмагъа сюе буса шо дёрт затны юрютмеге ва дёрт затны кьоймагъа тарыкъ болур. Этмеге герекли затлар: гьар гюнлюк беш намазны заманында кылмагъа, садагъа оылешип, Къуръ-

ан охув, болган чакъы кёп тасбиглер охума тарыкъ. Бу дёрт иш къабурну ярыкъ ва генг эте. Кьоймагъа герекли ишлер: ялган, алдатыв, айтды-кьуйтду, сувъяры-вуну чачырывлары.

Къабурдагъы азап кёбюсю гезиклерде сувъярывун этегенде чачырывлардан сакълан-майгъанлыкъдан бола».

– Уланым намаз кылмай буса не этмеге боламан?

– Пайхамарны гьадисинде булай айтыла: «**Гьаригиз кьойчусуз ва сиривюгюзге жавап бережекисиз**». Сиз озъ авлетигиз саялы ол гьакъылбалыкъ чагъына етишгенче жаваплысыз. Инг алдын ол ибадат этеми-этмейми саялы жаваплысыз. Шо саялы огъар намаз кылывну тарыкылыгъын ва агъамиятлыгъын англатмагъа кьарагъыз, шоланы этмесе нечик жавапгъа тартылажакъын да ачыкъ этигиз. Намаз кылывну ва Ислам динни озьге талапларын адам англамайгъанлыкъдан кютмей. Билгенде буса, шоланы кютмеге башлай, динин юрютеген бусурманлардан бола. Мунда хатири кылмагъа тюшмей, тек авлети намаз кылмайгъ-

анлыкъда инг башлап ону ата-анасы айыплы. Неге? Эрген намазгъа эртерек турагъанда, шогъар уланыгъызны да уйретмеге болдугъузму? Бу гьакъда Пайхамарны терен гьакъыллы булай гьадиси бар: «**Сиз яшларыгъызгъа етти йылдан тутуп намаз кылмагъа буюругъуз ва шолар шону кьоя буса, он йыллыкъ чагъындан тутуп оланы такъсырлагъыз**». Сиз шо гьадисте гёре этгенмисиз? Озокъда, этмегенсиз. Неге тюгюл, гьалиге шоллай масъала арагъа чыкъмас эди. Шо саялы, ата-ана, Аллагъны Элчиси айтган бу сёзлени яшавгъа чыгъарыгъыз. Шоллай этмеге болсагъыз, ташдырып айтабыз, авлетлени тарбиялавунда масъалалар болмас.

Дагестанский исламский университет и медресе имени шейха Мухаммад-Арифа объявляют прием абитуриентов на очередной учебный год.

Обучение предназначено для получения целостных знаний о религии и подготовки специалистов со средним и высшим профессиональным религиозным образованием по направлению «культ исламского вероисповедания» квалификации «священнослужитель исламского культа». Продолжительность обучения: в Дагестанском исламском университете – 5 лет; в медресе – 3 года. Принимаются юноши и девушки, имеющие среднее полное общее образование. Прием документов – с 1 июня.

Перечень документов, необходимых для поступления: нотариально заверенная копия документа об образовании; копия паспорта; фотокарточки размером 3/4 – 5 штук; медицинская справка Ф 086; прививочный сертификат Ф 156/у-93; рекомендация от преподавателя религиозного обучения либо от руководителя мечети (имамы), расположенной по месту жительства абитуриента. Приём документов – ежедневно, кроме пятницы, с 9:00 до 17:00, перерыв – с 12:00 до 13:00. Адрес: г. Махачкала, ул. Дахадаева, д. 136. Тел.: +7 988 294 56 16.

– Леззет учун чабакъ тутмагъа яраймы?

– Эгер чабакъны гьажатлыкъ ёкъда, леззет учун тута буса, шо этмесе яхшы ишлеге гире. Улуу алиimler шо гьакъда айтаган кюйде, гьав да, чабакъ тутув да шоларда гьажатлыкъ ёкъ буса, этмесе яхшы ишге санала.

Шо саялы чабакъ тутмагъа сюен адам терс, гюнагъ ишден сакъланмагъа сюе буса, тутгъан тийишли кюйде гьалал ёлда харжласын. Ча-

бакъ тутаган адамгъа тутган чабагъы тарыкъ тюгюл буса, ол шону гьажатлылагъа берсин. Айланабызда осал яшайгъанлар, пакъырлар аз тюгюл, шолагъа тутган чабагъын берсе, оланы сюндюрмеге бола. Бирче чабакъ тутмагъа гелгенлер, чабакъны ожагъында аш этип ашамагъа сюегенлер бар буса, олагъа да ярай шо чабакъны бермеге.

Аявлу охувчулар, "Мобильный байлавлукъ" деген рубрикабызгъа SMS-лер геле. Тюпде шоланы беребиз. Шолагъа сиз де язмагъа боласыз. Бизин номерибиз: 8928-800-01-97

Рузнама

Сентябрь

Гюн лер	Эргенги	Гюн тувув	Тюш	Экинни яссы	Ахшам	Яссы
1	03:30	05:12	11:52	15:34	18:27	19:57
2	03:31	05:13	11:51	15:33	18:25	19:55
4	03:34	05:15	11:51	15:31	18:22	19:52
6	03:37	05:17	11:50	15:29	18:18	19:48
8	03:40	05:19	11:49	15:26	18:15	19:45
10	03:43	05:21	11:49	15:24	18:11	19:41
12	03:45	05:23	11:48	15:22	18:08	19:38
14	03:48	05:26	11:47	15:19	18:04	19:34
16	03:51	05:28	11:46	15:17	18:00	19:30
18	03:53	05:30	11:46	15:15	17:57	19:27
20	03:56	05:32	11:45	15:12	17:53	19:23
22	03:58	05:34	11:44	15:10	17:50	19:20
24	04:01	05:37	11:44	15:07	17:46	19:16
26	04:03	05:39	11:43	15:05	17:42	19:12
28	04:06	05:41	11:42	15:02	17:39	19:09
30	04:08	05:43	11:42	15:00	17:35	19:05

Учредитель
Благотворительный фонд «Путь». Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана

Редакционный совет
Председатель редакционного совета муфтий РД Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ

Главный редактор
Абдул-Азиз МИЧИГИШЕВ

Канонический редактор
Абдулла АДЖИМОЛЛАЕВ

Дизайн, вёрстка
Мухаммад МУСАЕВ
Иса ОМАРОВ

Менеджер
Абдусабир АХМЕДОВ

Газета зарегистрирована Федеральной службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций.

Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 77-42079 от 24 сентября 2010 г.
Индекс 51325
При перепечатке ссылка обязательна.

Набрано и сверстано на компьютерной базе газеты «Ас-Салам». Отпечатано в ООО «Дом печати» по адресу: пр-т Акушинского, 20.

Заказ № _____
Сдано в печать (график) 31 июля 2016 г. в 17:00 (факт) 31 июля 2016 г. в 17:00

Тираж 2 700 экз.

Адрес редакции:
367027, РД, г. Махачкала, проспект Акушинского, 5-я линия, 19. Телефон редакции: 8-928-530-59-70.

Подписка и доставка по г. Махачкале: 914-222. по Республике Дагестан: 8-988-699-28-24.

E-mail: assalamweb@gmail.com
www.assalam.ru